

Jednota teorie a praxe — základ rozvoje vojenské vědy

*Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálporučíka
M. Garejeva, kandidáta vojenských věd, uveřejněný v sovětském
časopise „VOJENNAJA MYSL“ č. 10/1974.*

Složitost a rozsah úkolů, které plní ozbrojené síly v zájmu ochrany historických vymožeností socialismu, kladou nové a zvýšené požadavky na vojenskou vědu. Úspěšné rozpracování současných problémů vojenské vědy předpokládá důsledně sledovat princip jednoty vojenské teorie a praxe, hlouběji poznat „mechanismus“ jejich vzájemných spojitostí a působení. Cílem článku je ukázat hlavně metodologické aspekty vztahu teorie a praxe ve vojenství a způsoby upevňování jejich jednoty v soudobé etapě.

Klasikové marxismu-leninismu poprvé vědecky určili vztah teorie a praxe, zjistili jejich vzájemný vliv a působení na sociální proces. Dokázali, že teorie a praxe, teoretická a praktická činnost jsou nerozlučně mezi sebou spjaté, že bez teoretických znalostí není možná úspěšná současná praktická práce a bez praxe je neodmyslitelné skutečně vědecké poznání jevů a procesů skutečnosti. Marxisticko-leninská filosofie zkoumá praxi nejen jako základ a cíl teoretického správného chápání předmětů a jevů objektivního světa, ale i jako kritérium pravdivosti teoretických znalostí.

Teorie, která vzniká a rozvíjí se na základě praxe, má relativní samostatnost, má specifické zákonitosti svého rozvoje, může se zdokonalovat na vlastním základě. Teorie je schopna a musí předbíhat praxi, jít dále za její bezprostřední zájmy, předvídat tendence rozvoje nových jevů a

tím aktivně působit na praktickou činnost lidí. Proto hraje velkou přetvářející, organizující a mobilizující úlohu, ukazuje cestu praxi, napomáhá cílevědomosti a efektivnosti praktické činnosti. Skutečně revoluční může být jen praxe, vyzbrojená vědeckou teorií.

Správné chápání dialektického vztahu teorie a praxe má velký význam i v oblasti vojenské činnosti. Vzájemné působení dvou stránek vojenství je jedním ze zdrojů jeho rozvoje v celku.

Vojenské umění svou praktickou stránkou nemůže být „přímou“ součástí vojenské vědy, nebo tvořit její „část“. Vojenská věda, tak jako každá teorie, je ideální, druhotná a odvozená od vojenské praxe; vystupuje jako prvek duchovních procesů a jevů.

Vzhledem k rozvoji vojenství úloha vědecké teorie neustále roste; teorie musí v určitém smyslu předcházet praxi

a předbíhat ji. Jedna ze zvláštností vojenství tkví v tom, že v mírové době je vojenská praxe omezena a zejména teorie nejdůležitější zahrnuje jevy budoucí války.

Při jiném chápání podstaty teorie a praxe stírají se veškeré hranice mezi materiálním a duchovním, ztrácí se smysl existence těchto pojmů a samotná formulace otázky o vztahu poznání a praxe. Kromě toho se ztíží objasnění jejich podstaty a specifiky, celé složitosti dialektické jednoty. Objasnění specifiky je nezbytné ne k tomu, abychom proti sobě stavěli a odtrhovali od sebe pojmy, ale především k tomu, abychom nejdůležitěji realizovali možnosti teorie a praxe, našli konkrétnější formy jejich vzájemného působení a spojitosti.

Teorii ani praxi neznáme v „čisté“ podobě a zejména ve vojenství nemohou jedna bez druhé existovat. Praxe představuje materiální činnost proniknutou uvědoměním a vůlí; její výsledky v zobrazené podobě vcházejí do teorie a obohacují ji.

Z toho důvodu však praxe nepřestává být materiální a konkrétní a teorie oblastí duchovního jevu. Stanoví-li filosofie kategorií praxe, určuje jen materiální a konkrétní stránku činnosti člověka; při

stanovení teorie vědomě se abstrahuje od materiálního.

Zdůrazňuje-li zvláštnost praxe jako smyslové a konkrétní činnosti, odlišujeme ji od duchovní a rozumové činnosti lidí. Ve vojenské vědě, v teorii (máme na zřeteli jen vědeckou teorii) máme co dělat s myšlenkovou stránkou lidské činnosti, se systémem znalostí, které zobecňují materiální praktickou činnost (vojenskou praxi) v podobě systému logicky spojených vědeckých pojmů, kategorií, zákonů, principů, které jsou jejím ideálním zobrazením. Výsledkem procesu poznání je znalost, která představuje takovou formu osvojení si činnosti, kdy člověk ovládá objekt teoreticky a dokáže jej přetvářet.

Vojenská praxe je bezprostřední realita a živý společenský proces. V průběhu praktické vojenské činnosti máme co dělat nejen s teorií vůbec jako oblastí duchovního jevu, ale i s použitím teorie při plnění praktických úkolů, s přeměnou teorie v praxi, s její materializací v praktické činnosti lidí. Vojenská teorie, tak jako každá jiná teorie, sama od sebe nepůsobí a nedává odpověď jak je třeba postupovat v té či oné konkrétní situaci, ale ukazuje jen možné způsoby řešení různých úkolů.

Hovoříme-li o některých způsobech dalšího posilování jednoty vojenské teorie a praxe, zvýšení úlohy vojenské vědy, musíme v první řadě vzít v úvahu, že naše vojenská výstavba se uskutečňuje v podmínkách složité mezinárodní situace. Na jedné straně, v posledních letech bylo dosaženo známých kladných výsledků v mezinárodních vztazích, stále širší uznání nacházející principy mírového soužití států s různým sociálním zřízením.

Na druhé straně musíme počítat s touto skutečností, že agresivní podstata imperialismu se nezměnila.

V takové dynamické a protikladné situaci organické spojení a úspěšné plnění dvojitého úkolu upevnění míru a obratyschopnosti země nabývá nových rysů a stává se složitějším. Proto je nutné pokračovat ve zdokonalování forem a metod praktické práce při výchově a výcviku vojsk, při vojskovlastenecké výchově obyvatelstva, a všemožně zvyšovat její efektivnost. Po teoretické stránce je nutno dále rozpracovávat řadu aktuálních problémů, které jsou s tím spojeny.

Určité uvolňování mezinárodního napětí neoslabeje, ale naopak prohlubuje a rozšiřuje frontu ideologického boje. Impe-

rialisté se bojí vlivu životaschopnosti komunistických myšlenek. Proto hlavní pozornost v ideologickém boji s námi udílí antisovětskému a antikomunistickému. Vyjádřili-li to vojensky, nepřítel vždycky vrhá hlavní síly tam, odkud mu hrozí největší nebezpečí.

Rozvinul se ostrý ideologický boj i ve vojenskoteoretických a vojenskohistorických otázkách. Buržoazní ideologové, maoisté a revizionisté všeho druhu neustále útočí na základy marxismu-leninismu o podstatě a obsahu války, o vztahu politiky a strategie, o funkcích armád socialistických států atd. Naším úkolem je zavčas aktivně odhalovat vojenskoideologickou diverzi nepřítelů, dále rozvíjet vojenskoteoretické myšlení v závislosti na probíhajících sociálních změnách ve světě a na jejich vlivu na výstavbu ozbrojených sil a vojenství v celku.

Velký vliv na rozvoj ozbrojených sil, charakter a způsoby vedení bojové činnosti má vědeckotechnický pokrok, který vytyčuje vojenskou teorii a praxi nové problémy.

Složité charakter budoucí války, možnost jejího vedení v různých podmínkách s použitím raketových jaderných zbraní

a klasických prostředků ničení, široké používání radioelektronické a jiných druhů techniky vyzvaly nutnost hlouběji zkoumat zákonitosti a tendence rozvoje vojenství, vědecky rozpracovat základní jeho směry a problémy, především otázky racionální organizace ozbrojených sil, zvyšování jejich bojové pohotovosti ke zmaření napadení a zničení agresora v jakékoli situaci.

Mezi aktuální úkoly patří zdokonalování způsobů přípravy všestranného zabezpečení a vedení bojové činnosti v závislosti na perspektivách rozvoje výzbroje a techniky v těsné spojitosti s morálně politickými a ekonomickými faktory, dále řešení problémů velení ozbrojeným silám na základě nových technických prostředků v podmínkách intenzivního radioelektronického boje, rozvoje metod výcviku a výchovy vojsk. Bude nutné teoreticky rozpracovat otázky přípravy národního hospodářství, obyvatelstva země a celého teritoria pro případ války. V podmínkách, kdy ve vojenství došlo k zásadním a kvalitativním změnám, kdy faktory, které je vyvolaly, dále se rozvíjejí, v různých odvětvích vojenské teorie a praxe nepřetržitě vzniká mnoho jiných složitých a protikladných problémů, jejichž včasné řešení zabezpečuje optimální realizaci výsledků vědeckých výzkumů.

Hlavní zásadou v tomto směru je, aby vojenská věda neustále předbíhala praxi, dávala se dále dopředu, stanovila možné způsoby rozvoje vojenství, ukazovala cestu praxi a tím urychlovala a zdokonalovala proces výcviku a výchovy vojsk, napo-

máhala neustálému zvyšování bojové pohotovosti ozbrojených sil.

Ve spojitosti s takovými zvýšenými požadavky naše vědecká pracoviště a vědecké kádry snaží se co nejvíce přiblížit praktickým potřebám, soustředí svou hlavní pozornost na rozpracování nejaktuálnějších problémů, starat se nejen o teoretický výzkum, ale i o proniknutí vědeckých poznatků do praxe. Při výzkumu a rozpracování nejdůležitějších problémů se velmi osvědčila metoda spojeného úsilí vědeckých kádru a vojenských okruhů, které mají potřebnou materiální základnu pro zkoušky, prověření a zvládnutí nejdůležitějších teoretických zásad.

V soudobých podmínkách rychlého rozvoje vojenství velitelé, štáby a politické orgány nemohou vždycky čekat, kdy která otázka bude zkoumána a rozpracována ve vědeckých pracovištích a kdy budou dány závěry vojskům. To může vést k určitým nesrovnalostem mezi potřebami praktické činnosti a teoretickým rozpracováním problému. Proto dnes vyniká závažnost otázky o spojování praktické činnosti vojenských kádru s vojskovědeckou praxí.

Upřesnění povinností hlavních vědeckých organizací k rozpracování nejdůležitějších odvětví vojenské vědy a určení vedoucích organizací zdokonalují celý systém vojskovědecké práce a zvyšuje odpovědnost zodpovědných velitelství, štábů a vojenských škol. Přesně určená odpovědnost za vojskovědeckou práci je stanovena ve všech druzích ozbrojených sil, na velitelstvích, štábech a školách.

Základní podmínkou úspěšného rozvoje vojenské vědy a jejího využívání při řešení praktických úkolů je to, aby vojenské kádry hluboce zvládly marxisticko-leninskou metodologii zkoumání jevů války a na tomto základě řešili metodologické otázky samotné vojenské vědy.

Řešení metodologických otázek má bezprostřední vliv na vojenskou praxi. Např. správné chápání podstaty a obsahu „styčných“ věd (vojenskospolečenských, vojenskotechnických a vojenskospolečenských) umožňuje efektivněji rozvíjet a zdokonalovat spojitosti s jinými odvětvími společenských, přírodních a technických věd a rovněž řešit komplexní výzkumy s využitím vojenských teoretiků, ekonomů, filosofů, psychologů atd.

Marxisticko-leninská metodologie vyžaduje při každém výzkumu hluboce analyzovat fakta a události; bez toho není mož-

né zjistit zákonitosti rozvoje jevů a procesů.

Velký přínos pro rozvoj vojenské vědy mají řídící vojenské kádry, štáby, vojskovědecké orgány, vojenské akademie a vojenské výzkumné ústavy. Hodnotnější z vědeckého hlediska dnes jsou i vojskovědecké konference, porady a jiné formy vojskovědecké práce.

Soudobá vojenská teorie se neopírá o určitou část, ale o veškerý souhrn praxe, zahrnuje dřívější válečné zkušenosti, zkušenosti lokálních válek, vojenské výstavby a přípravy ozbrojených sil všech socialistických zemí a kapitalistických států, výsledky modelování a předvídání vývoje výzbroje, techniky a charakteru bojové činnosti budoucí války. Do určité míry se opírá o celou společenskou praxi tím, že ve svém zájmu využívá výsledků ostatních věd.

Při zkoumání zkušeností minulých válek není pro nás důležitá jen bezprostřední použitelnost určitých konkrétních způsobů činnosti v soudobých podmínkách. Hlavní je zkoumat a objasnit zákonitosti a tendence rozvoje vojenského umění, zjistit smysl minulých zkušeností, které jsou důležité jak pro chápání soudobých problémů, tak i předvídání budoucnosti.

Je účelné rozpracovat jednotlivé práce s podrobnějším výzkumem otázek vývoje výzbroje a techniky, operačního umění, taktiky, metod výcviku a výchovy vojsk. Zapotřebí jsou i speciální výzkumy, které zobecní zkušenosti mnoha generálů a důstojníků z války, objasní konkrétní metody práce velitelů, štábů a politických orgánů při plánování a přípravě boje a operace, seznámí se způsoby budování velení nejen z hlediska operačně taktických metod, ale i složitých psychologických momentů, které mají ve válce ohromný význam.

Vojenská mírová praxe v současné době zahrnuje všechny složité procesy výstavby ozbrojených sil, upevnění obranyschopnosti celého socialistického společenství, zdokonalení operační a bojové přípravy, politické a vojenské výchovy vojsk. Protože válka je dvoustranný jev, pečlivě studujeme vojenskou praxi kapitalistických států, v první řadě pravděpodobných nepřátel. Velký zájem věnujeme zkušenostem lokálních válek, zvláště proto, že vojenští představitelé imperialistických zemí pokládají bojiště lokálních válek za určitý druh zkušebního cvičiště k prověření bojových vlastností no-

vých druhů výzbroje a techniky i způsobů jejich použití.

Jedna ze zvláštností vojenské praxe tkví v tom, že ani nejdokonalejší zkoušky a cvičení nemohou zcela nahradit bojovou situaci. Jen válka může být skutečným kritériem pravdivosti vojenské teorie.

V posledních letech dochází k rychlé obnově výzbroje a techniky. V budoucnosti se mohou objevit jejich nové druhy, konstruované na zcela jiných principech. Ve spojitosti s tím značně vzrůstá význam výzkumu hlavních problémů vojenské teorie, bojového použití dříve neznámých druhů výzbroje a techniky, které ukazují principiálně nové směry rozvoje způsobů vedení ozbrojeného zápasu. Proto je nutné cílevědomě plánovat vědeckou práci, soustředit úsilí na řešení nejdůležitějších aktuálních otázek, zdokonalovat organizační výzkumu práce a zkušební základnu a technické prostředky vojenskovědeckého výzkumu. Zvláštní pozornost je třeba věnovat rozpracování účinnějších kritérií hodnocení efektivnosti vědecké práce tak, aby každá vědecká práce byla přínosem ke zdokonalení vojenské techniky a výzbroje, operační, bojové a politické přípravy štábů a vojsk.

Velký význam ve vědecké práci mají vojenskoteoretické časopisy. Je třeba, aby živě a včas reagovaly nejen na vydávané velké práce a knihy, ale i na poučná cvičení, zajímavé disertační práce, vědecké konference aj. Publikované články by měly být hlubokou vědeckou analýzou zkoumaných otázek a současně napomáhat vytváření požadovaného vztahu čtenářů k vojenskovědecké práci.

Jednoty teorie a praxe může být dosaženo jen za předpokladu včasného a operačního zavedení výsledků vědy a techniky do praxe výstavby ozbrojených sil, výcviku a výchovy vojsk.

V důsledku toho má velký význam dobře promyšlená organizace vojenskovědeckých a technických informací. Dnes ani jeden nejsvědomitější generál nebo důstojník není schopen zvládnout stále rostoucí tok vědeckých informací. Přitom ale, zanedbává-li něco důležitého, nemůže zabezpečit v plné míře vědeckou úroveň řešení stanovených úkolů a v důsledku toho může dojít k nesrovnalostem mezi rozvojem vědy a jejím využíváním při řešení konkrétních praktických úkolů.

Proto je tedy nutné aktivněji a ve větší míře zavádět do praktické práce štá-

bů, vědeckovýzkumných ústavů a škol prostředky mechanizace a automatizace informačních procesů, dosáhnout dalšího zvýšení kvality, operativnosti, cílevědomosti a obsahu informačních materiálů. Jsou zapotřebí při dalším zdokonalování plánování a koordinace sběru, zpracování a rozšiřování informací, zvláště o vojenské teorii, výstavbě ozbrojených sil, výcviku a výchově vojsk.

Zavádění nejdůležitějších výsledků vědy a techniky do praxe, tak jako zobecnění a rozšíření pokrokových zkušeností, příkladů tvůrčího novátorského řešení praktických úkolů není věcí dobrovolnou. Je to přímou povinností velitelů, náčelníků štábů a politických orgánů, druhů vojsk a služeb. Musí plnit tento úkol důsledněji a aktivněji a kromě toho kon-

trolovat jejich zavádění do praxe práce a velení.

Jedním z problémů vojenství vždycky bylo

— na jedné straně správně předvídat charakter a způsoby vedení války, operace a boje a v souladu s tím určit obsah výcviku, tj. čemu učit vojska;

— na druhé straně rozpracovat takovou metodiku výcviku a výchovy vojsk, která by zabezpečovala zavedení těchto názorů na vedení války do života.

Proto rozpracování a zavedení současné úrovně rozvoje vojenství odpovídající pokrokové metodiky operační a bojové přípravy je jedním z nejdůležitějších způsobů uplatňování jednoty vojenské teorie a praxe a uvedení do života principu učit tomu, co je třeba ve válce.

Proto neustálým požadavkem je přibližovat výcvik velitelů, štábů a vojsk k podmínkám bojové skutečnosti, vytvářet složité dynamické situace charakteristické pro soudobou bojovou činnost, hlavní úsilí soustředit na polní přípravu velitelů, štábů a vojsk. Důležité přitom je vytvářet na všech zaměstnáních těmto požadavkům odpovídající operačně taktické situace, které cvičící budou nutit k tvůrčí práci a přispívat k výchově takových vlastností, bez nichž jsou nemyslitelné projevy vojenského umění. To závisí především na řídicím cvičení. Velmi mnoho je třeba

pracovat a přemýšlet nad zámyslem cvičení, pečlivě připravovat nejen cvičící, ale především sebe a svůj štáb k vedení cvičení. Většina velitelů správně chápe a dobře plní tyto požadavky; proto zpravidla velitelsko-štábní a jiná cvičení jsou skutečnou školou bojového mistrovství.

Vzhledem k tomu, že vojenství je s každým rokem stále složitější, zvětšuje se objem znalostí a praktických návyků, které musí v krátké době zvládnout vojáci různých specializací. Ve všech druzích ozbrojených sil bylo mnoho práce věnováno zdokonalování učebně materiální základny, vybudování trenažerů a dalších nových technických prostředků výcviku.

Větší pozornost v souvislosti s tím zaslужují metody programovaného výcviku a jiné nové metody a jejich široké zavedení u vojsk a na školách.

Zkušenosti z programovaného výcviku donutily novým způsobem přistoupit ke zpracování metodických pomůcek, plánů a konspektů k vedení zaměstnání. Musí přihlížet k požadavkům logické struktury předmětu výcviku, předpokládat samostatnou práci cvičících a nepřetržitou kontrolu osvojení si materiálů v procesu vedení zaměstnání.

Programovaný výcvik v celku je spojen s využitím progresivnějších metod, s jejichž pomocí je možné dosahovat dalšího zvyšování efektivnosti výcviku vojsk.

Jednota teorie a praxe je jednou z nejdůležitějších podmínek rozvoje vojenské vědy. Odtržení vojenské teorie od praxe není možné připustit, protože teorie bez praxe se mění v neživotné dogma a praxe bez teorie je odsouzena k bezperspektivnosti, empirismu a prakticismu. Z hlediska leninské teorie poznání je nepřipustitelné ani ignorování jejich principiálních rozdílů. Jen hluboké objasnění specifiky těchto dvou gnoseologických kategorií a spolu s tím nerozlučitelné vzájemné spojitosti mezi nimi umožňuje dokonce správně chápat jejich dialektickou jednotu a

tvůrčím způsobem rozvíjet vojenskou teorii a praxi.

Jednota teorie a praxe je dynamická a v každé nové etapě rozvoje vojenství vznikají nové problémy a protiklady, včetně problémů zabezpečení jejich jednoty nejen v obecné poznávacím směru, ale i při řešení konkrétních úkolů a problémů. K upevnění a rozvoji této jednoty je nezbytná hluboká analýza a proniknutí do podstaty těchto problémů a protikladů a hlavně získání konkrétních a nejučelnějších forem a metod jejich včasného a správného vyřešení.